

Kristinuskon levinneisyys Imperium Romanumissa noin v. 300

- Valtakunnanraja
- Seurakuntia, joista on kirjallisia todisteita

Kristittyjä oli Imperium Romanumissa 300-luvun tietämissä jälkeen Kristuksen syntymän seitsemän miljoonaa eli 15 prosenttia silloisen Rooman valtakunnan asukkaista. Kartta on lainattu Torben Christensenin ja Sven Göranssonin kirjasta Kirkkohistoria I (Gaudeamus, 1975).

Matti Korpiaho

Kirkko syntyi ja vahvistui Lähi-idässä. Melko pian kristittyjä siirtyi myös Pohjois-Afrikan puolelle. Kun seuraamme tämän päivän kirkollista ja uskonnollista kehitystä tuolla alueella, on paikallaan kerrata muutamia piirteitä alkukirkon askeleista.

Apostolien tekojen toisessa luvussa kerrotaan helluntain ihmeestä 30-luvulla: Miten Jerusalemin juhlille oli tullut juutalaisia ja käännynnäisiä sekä Välimeren maista että Aasian puolelta. He palasivat kotiseuduilleen helluntain jälkeen ja veivät Sanoman kansojen keskuuteen.

Raamatussa on luetteloitu (Ap.t. 2:5-11) Lähi-Idän ja persialaisen alueen ihmisten asuinseudut, kuten Mesopotamia, Juudea ja Kappadokia, Pontos ja Aasian maakunta, Frygia, Pamfylia, Egypti Libyan Kyrenen seutu... Roomasta puhumattakaan. Jumala huolehti siitä, että evankeliumi levisi mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti näiden kansojen parissa.

Kun vainot Jerusalemissa 50-luvun paikkeilla kasvoivat, useimmat apostolit sekä alkuseurakunnan jäsenet joutuivat jättämään kaupungin. He vaelsivat eri suuntiin. Antiokiaan oli asettunut muun muassa kyreneläinen Lukius. Kyrenia on nykyisen Libyan aluetta, mikä merkitsee sitä, että Libyassa oli alkukirkon lähetystyö saanut hyvä maaperän.

Kirkko muodostuu Pohjois-Afrikkaan

Evankeliumi levisi nopeasti myös etelään Egyptin alueelle. Apostoleista Markus vaikutti siellä 40-luvun lopulla. Hän palasi Aleksandriaan, jossa ensimmäinen kristityksi kääntynyt mies oli suutari, josta tuli Markuksen 60-luvun loppupuolella tapahtuneen marttyyrikuoleman jälkeen uusi piispa.

Koptilaisen perinnetiedon mukaan egyptiläiset ottivat kristinuskon innostuneesti vastaan.

Kristinuskon sanotaan levinneen Egyptiin puolessa vuosisadassa, mihin keskeisenä syynä pidetään kansan luontaista uskonnollisuutta.

Aleksandriasta kasvoi nopeasti vahva kristinuskon keskus Jerusalemin, Antiokian ja Rooman oheen. Siellä vaikuttivat merkittävät kirkkoisät, joista yksi tärkeimmistä oli Klemens Aleksandrialainen, kristillisen kasvatuksen uranuurtaja 200-luvun taitteessa.

Aleksandria-koulukunnasta kasvoi myös merkittävä vaikuttaja kristillisen kirkon teologiassa. Origenes perusti sinne kristillisen yliopiston vuonna 215, ja siitä kasvoi laajalti vaikuttanut teologinen oppilaitos. Sen merkitys raamatuntulkinnalle on suuri.

Kolmannelle vuosisadalle tultaessa kristillisen kirkon levinneisyys Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa oli tosiasia. Koko Rooman valtakunnassa laskettiin 300-luvulla olevan jo seitsemän miljoonaa kristittyä, mikä merkitsi joidenkin laskelmien mukaan noin 15 prosenttia koko alueen väestöstä.

Alkukirkon vaikutus levisi nopeasti pitkin asuttua Pohjois-Afrikan rannikkoa. Seurakuntia syntyi varhain, ja kirkko vakiintui alueella. Volubisis nykyisen Marokon alueella tunnettiin jo varhain kristillisestä uskosta. Pohjois-Afrikassa vaikuttivat monet merkittävät lännen kirkkoisät, joista ensimmäisenä mainitaan Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus, noin vuosina 155,-230). Hän oli kirkollinen johtaja ja merkittävä kirjailija kristinuskon varhaisina vuosina, minkä takia hänet luetaan kirkkoisien joukkoon. Hän syntyi, eli ja kuoli Karthagossa, nykyisessä Tunisiassa.

Tertullianus kääntyi kristinuskoon noin vuosina 197-198, mutta siihen johtaneet syyt taitavat olla tutkijoiltakin piilossa. Tapauksen on täytynyt olla äkkinäinen, ja se on muuttanut hänen luonteensa kertaheitolla. Tertullianus sanoi itse, ettei hän voinut kuvitella todellista kristillistä elämää ilman vastaavaa, radikaalia kääntymystä. Hän oli myös ensimmäisiä uskonnonvapauden puolustajia ja vaikutti merkittävästi kolminaisuusopin kehitykseen. Hän koki vainoissa väkivaltaisen kuoleman vuosien 220-225 välillä.

Karthagossa hyväksyttiin Raamatun kirjakokoelma

Vainot jatkuivat Rooman valtakunnassa, mutta kirkko kasvoi ja vahvistui. Vuoden 256 loppupuolella käynnistyivät uudet vainot keisari Valerianuksen käskystä. Pohjois-Afrikassa piispa Kyprianus valmisti kansaansa vainojen voittamiseen ja kirjoitti teoksen De exhortatione martyrii (Marttyyriuteen rohkaiseminen).

Kyprianuksen aikana kirkossa etsittiin oikeaa tapaa suhtautua vainoissa epävarmoiksi osoittautuneiden kohteluun sielunhoidollisesti. Piispa Kyprianus vaikutti merkittävästi myös piispuuden hallinnon kehittymiseen. Hän kieltäytyi uhraamasta pakanallisille jumalille ja tunnusti rohkeasti uskoaan Kristukseen. Hänet määrättiin maanpakoon autiolle Churubikselle, josta hän jatkoi seurakuntansa johtamista kykyjensä mukaan. Siellä hän myös näki näyssä itseään odottavan kohtalon.

Kyprianus vangittiin, seuraavana päivänä häntä kuulusteltiin viimeisen kerran, ja sitten hänet tuomittiin mestattavaksi. Hänen ainoa vastauksensa oli: ”Kiitos olkoon Jumalalle!” Hän riisui vaatteensa ilman apua, polvistui ja rukoili. Kaksi hänen apulaistaan sitoi hänen silmänsä. Hän määräsi 25 kultarahaa annettavaksi pyövelille, joka mestasi hänet. Kristityt hautasivat Kyprianuksen ruumiin teloituspaikan lähelle. Sekä sen päälle että teloituspaikalle nousi myöhemmin kirkkoja. Piispa Kyprianuksen kuolinpäivä on 14.9.258.

Augustinus oli kirkkoisista ehkä tunnetuin. Hän syntyi 13.11.354 Thagestessa, nykyisessä Algeriassa. Numidia oli tuolloin osa Rooman valtakuntaa.

Augustinuksen Monica-äiti oli kristitty, mutta poika kääntyi kristityksi vasta 32-vuotiaana lukiessaan Roomalaiskirjettä. Seuraavana vuonna 388 Augustinus palasi Pohjois-Afrikkaan ja perusti Thagesteen luostarin tapaisen yhteisön itselleen ja ystävilleen. Hänet vihittiin seurakunnan vaatimuksesta papiksi vuonna 391, ja hänen saarnoistaan tunnetaan yli 350 aitona pidettyä.

Martti Lutherin mielestä Augustinus oli paras Raamatun selittäjä. Hän toimi 34 vuotta piispana Hippossa, joka oli Karthagon jälkeen Numidian alueen toiseksi merkittävin kaupunki. Augustinuksen teologinen tuotanto käsittää 93 teosta tai 232 kirjaa. Hänen elinvoimansa loppuivat vandaalien piirittäessä kaupunkia 430.

Karthagon kirkolliskokouksissa vuosina 393 ja 397 käsiteltiin myös Raamatun kaanonin ja hyväksyttiin nykyisen Raamattumme kirjakokoelman.

Syntyi kaksi keskusta – Rooma ja Istanbul

Kirkossa muodostui kaksi voimakasta keskusta. Länsi-Rooman keskuspaikkana oli Rooma ja Vatikaani. Toinen keskus oli Itä-Rooma pääpaikkanaan Konstantinopoli eli nykypäivän Istanbul.

Karthago menetti merkitystään, mutta olisi voinut kasvaa vahvaksi kirkolliseksi keskuksiksi pitkäksikin aikaa. Arabialueilta levisi kuitenkin uusi uskonto ja valtaa pitävä voima, joka oli syntynyt 630-luvulla. Islamin vallankumous ja valloitukset käänsivät kirkollisen vaikutusalueiden painopisteet.

Nykyisen uskonnollisen kartan perustus muokattiin muslimivalloituksilla koko Pohjois-Afrikan alueella. Bysantti menetti Karthagon arabeille vuonna 698. Espanjan valloitus alkoi 711.